

Grote bremraap heeft baat bij rommelen in de berm

Grote bremraap is in Nederland een zeer zeldzame soort die als bedreigd op de Rode Lijst Vaatplanten staat. Van oudsher zijn de Brabantse Kempen een belangrijk bolwerk voor deze soort, maar ook hier is sprake van achteruitgang. Om de achteruitgang te stoppen worden sinds 2006 herstelmaatregelen uitgevoerd.

Grote bremraap. Foto: Gertjan van Mill.

Achteruitgang

Grote bremraap (*Orobanche rapum-genistae*) is een zeer zeldzame plant die in Nederland nog maar in enkele gebieden voorkomt. De omgeving van Riethoven-Veldhoven-Eersel kent momenteel zelfs de grootste populatie. Maar eind vorige eeuw ging de soort ook hier sterk achteruit.

Voor de provincie Noord-Brabant was de achteruitgang van Grote bremraap aanleiding om haar aan te wijzen als prioritaire soort: een

soort waarvoor de provincie zich verantwoordelijk voelt en extra middelen ter beschikking stelt. In 2001 is een beschermingsplan opgesteld¹ en sinds 2006 worden beheermaatregelen uitgevoerd om de nog aanwezige groeiplaatsen te behouden. In 2015-2016 is de uitvoering van herstelmaatregelen gecombineerd met onderzoek waarin deze effecten zijn geëvalueerd. Ook is een standplaatsonderzoek gedaan. Dit heeft veel inzicht opgeleverd in de factoren die bepalend

Verspreiding van Grote bremraap in Nederland, voor 1990 (blauwe vierkantjes) en na 1990 (rode stippen). Bron: NDFV Verspreidingsatlas.

zijn voor de aan- of afwezigheid van Grote bremraap. Dit onderzoek vormt de basis voor het opbouwen van een netwerk van bremraap-populaties in de Kempen, waaraan sinds 2018 wordt gewerkt.

Ingewikkelde levenswijze

Bremrapen zijn parasitaire planten die voor water en voedingsstoffen volledig afhankelijk zijn van een gastheer. Grote bremraap parasiteert op de wortels van voornamelijk jonge Brem en gaat hiervoor een innige band aan door vorming van een ondergrondse knol. Bremrapen danken hun naam aan deze knol- of raapvormige verdikking.

Hoewel de gastheer Brem een vrij algemene soort is, is Grote bremraap dat bepaald niet. Dat heeft vooral te maken met de ingewikkelde levenswijze. De zaden van Grote bremraap kiemen namelijk alléén als ze, door bodemverstoring, in direct contact komen met de wortels van de Brem. Maar Grote bremraap is kieskeurig! Ze vestigt zich alleen op vitale jonge bremstruiken.

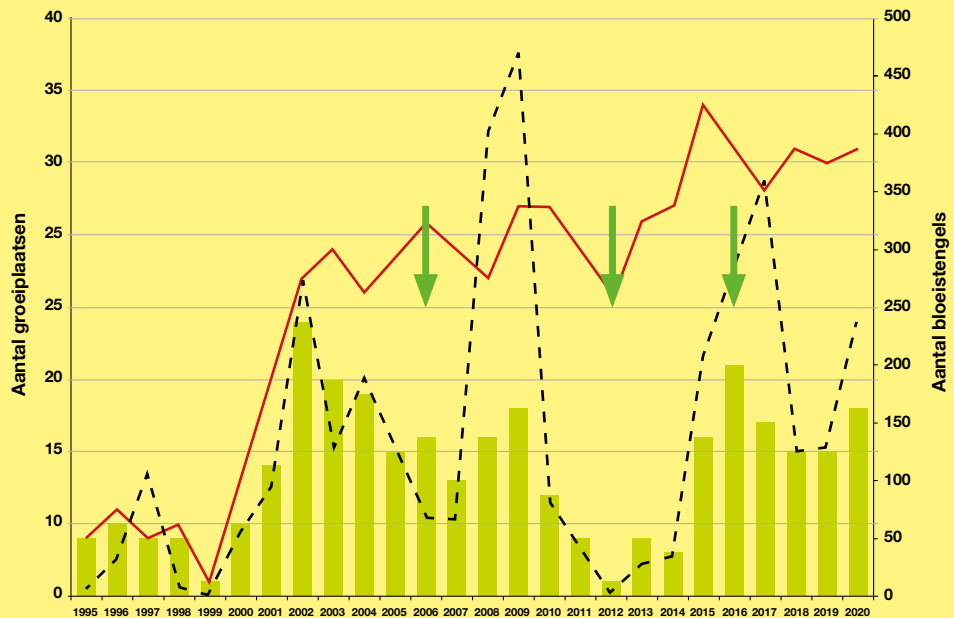
Bremraapplanten leven maar kort. Twee tot drie jaar na kieming komt de plant in bloei. Er verschijnen dan eind mei - begin juni één of meer bloeistengels boven de grond. Dit is het enige moment dat de plant haar aanwezigheid laat blijken. Na de bloei en de daaropvolgende zaadzetting sterven de meeste planten af. De afgestorven oude bloeistengels blijven tot ver in de winter zichtbaar.

De talrijke gevormde lichte zaden (tot wel 100.000 per plant) worden door de wind verspreid. Daarna wachten de zaden op een moment dat zich weer gunstige omstandigheden voordoen om te kiemen.

Waar groeit Grote bremraap?

Grote bremraap groeit in struwelen met veel Brem. Bremstruwelen ontwikkelen zich vooral op droge, zand- en leembodems. Meestal zijn het plekken waar door gerommel de humeuze bovenlaag verwijderd is en de niet uitgelogde of vermeste ondergrond aan de oppervlakte is komen te liggen. Grote bremraap is daardoor vooral buiten de natuurgebieden aan te treffen en dat maakt hem extra kwetsbaar.

Om een beter beeld te krijgen van het landschap waarin Grote bremraap het best gedijt hebben we de historische en actuele verspreidingsdata (periode 1900-2020) geprojecteerd op een topografische kaart uit 1935. De meeste groeiplaatsen liggen in gebieden die gekenmerkt werden door een afwisseling van bos- en akkercomplexen. Ze liggen bovendien buiten de grootschalige heideterreinen die na 1935 ontgonnen zijn. De optimale zuurgraad (pH) ligt tussen 5 en 6. Zure, ongebufferde (heide) bodems worden gemedan.

Aantal groeiplaatsen van Grote bremraap in de Kempen sinds 1995. De rode lijn geeft het aantal gemonitorde locaties per jaar weer, de groene balken het aantal locaties waar Grote bremraap bloeit en de groene pijlen de jaren waarin herstelmaatregelen zijn uitgevoerd. Bron: monitoringsgegevens Wim van der Ven.

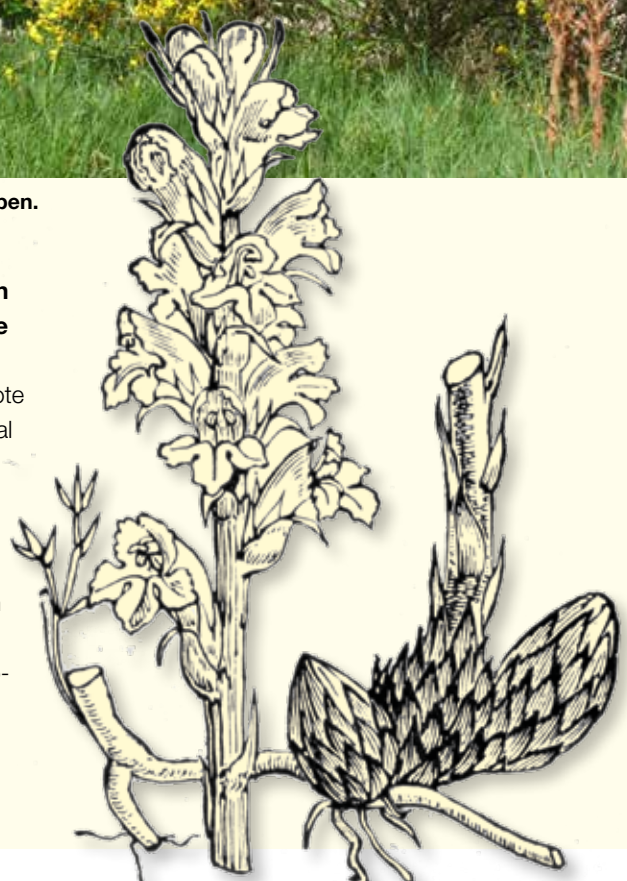

Bremstruweel met Grote bremrapen. Foto: Wim van der Ven.

Gaat het slecht met Brem dan gaat het ook slecht met Grote bremraap.

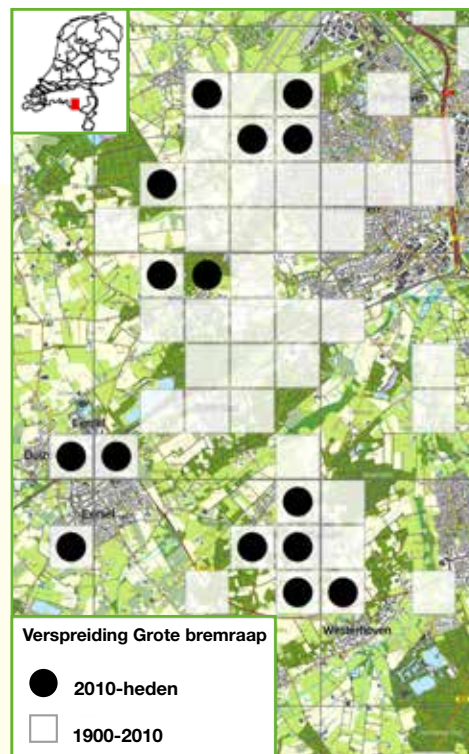
Het aantal groeiplaatsen van Grote bremraap in de Kempen neemt al decennia-lang gestaag af. Deze achteruitgang is het gevolg van een combinatie van factoren:

1. een (te) snelle verruiging van bermen door de toegenomen voedselrijkdom;
2. een gebrek aan bodemverstoring;
3. en mede daardoor het ontbreken van goed ontwikkelde bremstruwelen in het gebied.

Bron: Illustrations of the British Flora (1924).

Historische en actuele verspreiding in de Kempen. Grote bremraap groeit alleen buiten de (voormalige) heidegebieden.

Door het gebrek aan bodemverstoring zijn er te weinig mogelijkheden voor kieming van jonge Brem. En als er wel jonge Brem in een berm verschijnt is de kans groot dat deze wordt afgemaaid. Door het gebrek aan jonge Brem en door het ontbreken van bodemverstoring is de kans dat zaden van Grote bremraap in contact komen met wortels van jonge Brem te klein. De nog aanwezige zaden verliezen ondertussen wel hun kiemkracht. Grote bremraap bevindt zich daardoor in een neerwaartse spiraal en wordt steeds zeldzamer.

Bremvriendelijk beheer is bremraapvriendelijk beheer!

In 2006, 2013 en 2016 zijn op een aantal locaties verschillende beheermaatregelen uitgevoerd, die bestonden uit:

- kleinschalig plaggen;
- het frezen van de bovengrond;
- het uitdunnen van dichte struwelen met oude Brem;
- het verwijderen van opslag van bomen en struiken en ongewenste soorten zoals Braam.

Bij kleinschalig plaggen wordt de voedselrijke en/of verzuurde bovengrond afgevoerd. Op deze minerale voedselarmere en minder zure bodem kan Brem zich beter vestigen. Ook het frezen van de bovengrond dient om kieming van Brem te stimuleren. Gebleken is dat bodemverwonding door frezen terughoudend moet worden toegepast. Het leidt weliswaar tot verjonging van Brem, maar ook tot het versneld vrijkomen van voedingsstoffen wat weer tot verrijking kan leiden. Wel blijkt dat als de maatregel om de 5-10 jaar wordt herhaald, de mate van verrijking afneemt.

Gebleken is ook dat het goed mogelijk is om op de bestaande

groeiplaatsen verjonging van Brem en Grote bremraap (zie grafiek) te stimuleren. De maatregelen leiden meestal tot een toename van aantallen bremrapen. Wel is het succes van korte duur en treedt ook weer snel verrijking en verbossing op. Periodiek beheer blijft noodzakelijk. Het is belangrijk dat dit gebeurt binnen 8-10 jaar na de laatste waarneming van Bremrapen. Op locaties waar dit langer geleden was is ze niet opnieuw verschenen na uitvoering van herstelmaatregelen. De zaden zijn dus maar relatief kort kiemkrachtig. De grootste bedreiging voor het voortbestaan van Grote bremraap is het geheel achterwege blijven van beheer en van bodemverstoring.

Naar een duurzaam behoud

Alleen inzetten op beheer van de laatste groeiplaatsen van Grote bremraap is echter niet voldoende om de soort duurzaam voor de regio te behouden. Het aantal actuele groeiplaatsen is gering en veel groeiplaatsen zijn kwetsbaar. Daarom wordt gewerkt aan het versterken van de populaties door:

- Het aanwijzen en inrichten van robuuste grote bremraapreservaten waar de soort kan overleven en voortbestaan. Deze populaties dienen als bronpopulaties voor nieuwe gebieden;
- Het uitbreiden van het aantal groeiplaatsen binnen het oorspronkelijke bolwerk. Op basis van de historische groeiplaatsen en standplaatseisen worden binnen het oorspronkelijke verspreidingsgebied locaties gezocht waar brem- en bremraapzaden worden uitgezaaid;
- Het geven van voorlichting aan bermbeheerders om potentieel

geschikte locaties te herkennen en hier de juiste beheermaatregelen te nemen. Hiervoor is een brochure in voorbereiding.

Het doel is uiteindelijk het opbouwen van een netwerk van bremraappopulaties in de Kempen, waardoor Grote bremraap duurzaam kan worden behouden in de regio.

Het herstelplan voor Grote bremraap wordt gesubsidieerd door de Provincie Noord-Brabant en uitgevoerd door Bosgroep Zuid Nederland, in samenwerking met FLORON.

Tekst: Edwin Dijkhuis, Ruud Beringen (beiden FLORON), Rob van der Burg en Nienke de Korte (beiden Bosgroep Zuid Nederland).

Speciale dank gaat uit naar Wim van der Ven die sinds 1995 alle groeiplaatsen van Grote bremraap jaarlijks monitort.

Bronnen

1. Cools, J. (2001). Beschermingsplan Grote bremraap provincie Noord-Brabant. Ecologisch Adviesbureau Cools, Tilburg.